

Northrop Frye – magyarul

Kettős tükröt tart kezében az olvasó. A világhírű kanadai irodalomtudós néhány recenzió-esszéjének magyar fordítását. A következő lapokon nemcsak Frye gondolataival ismerkedhetünk meg, hanem az ő szemüvegén, olvasatán keresztül századunk olyan reprezentáns gondolkodóiéval is, mint a pszichológus Jung, az antropológus Frazer, a vallástörténész Eliade, a történelemfilozófus Toynbee és a teológus Niebuhr.

Kevés olyan irodalomtörténész van, akiről idehaza már régóta beszélnek, ám írásai a magyar olvasóközönség számára még alig hozzáférhetőek. Ezért is üdvözljük örömmel a Harmadkor úttörő és példamutató vállalkozását, hiszen kötet formájában Magyarországon először gyűjti csokorba Frye néhány alkalmi frását tehetséges egyetemi hallgatók fordításában.

Northrop Frye (1912-) irodalomelméleti jelentősége nemcsak az, hogy az irodalomról szóló gondolkodását (criticism) a tudomány rangjára emelte, hanem az, hogy új szellemi horizontot nyitott: egyéni rendszerével ugyanúgy kitágította az irodalom lényege felé mutató centripetális, mint az irodalomból kifelé nyitó centrifugális perspektívákat. Amíg századunk első évtizedeiben T. S. Elioték egy ellaposodott romantikus közízlésének üzentek hadat s ennél fogva a 17-18. századi klasszicizmus eszméit vallották magukénak, addig Northrop Frye és az őt többé-kevésbé követő kritikusok (Harold Bloom, Geoffrey Hartmann) éppen a romantikus költészet elfelejtett nyelvének adtak újra életet. Frye munkásságát a kezdetektől fogva végigkíséri William Blake költészete, akiről az első monográfiáját írta (1947). Elioték romantika- és liberalizmus-ellenes fitorait cáfolva azt bizonyítja, hogy Blake vizionárius költészete nem „kaotikus”, hanem egy félelemetes szimmetriával építkező szimbólumok rendszere.

Gyakorlati kutatásainak hatalmas elméleti Summa-ja az *Anatomy of Criticism* (A kritika anatómiája, 1957), egy olyan enciklopedikus igényű irodalomelméleti rendszer, amit joggal hasonlítottak Arisztotelész *Poetikájához*. Megközelítési módszerét „mítoszkritikának” vagy „archetipikus” kritikának is nevezik, hiszen az irodalmat, az egyes műfajokat az „irodalom-előtti” kategóriák (mítosz, szimbólum, rítus, archetípus stb.) segítségével érti és érteti meg. E monumentális

kultúrvízió és panoráma hatása alól azok sem tudták egészen kivonni magukat, akik elleneztek vagy élesen támadták azt.

Amíg az *Anatómia* alapja végeredményben egy kultúrelmélet, addig a mintegy negyedszázaddal később publikált másik nagyszabású mű, a *The Great Code* (A nagy kód, 1982) fundamentuma egy nyelvelmélet. Ez a munka a Biblia és az irodalom kapcsolatát kutatja, azt, hogy a Biblia kép- és szimbólumvilága miként határozta meg olyan kimagasló szerzők költészetét mint Milton vagy Blake.

E két opus-on kívül számos jelentős és intellektuális izgalmat okozó mű kapcsolódik Frye nevéhez. A róla szóló 1987-ben megjelent vastag bibliográfia több mint ezerötyszáz (!) annotált tételt tartalmaz, mintegy kétszázötvenet magától Frye-től, a többit pedig róla. Az előzőek között találunk huszonkét monográfiát (a romantikus költészetéről, Miltonról, Shakespeare tragédiáiról, Shakespeare komédiáiról, a középkori románról, T. S. Eliotról, a modern költészetéről és nem utolsósorban számos esszé-kötetet az irodalomkritika társadalmi funkciójáról.) Munkásságáról több bibliográfia, számos monográfia és mintegy negyven doktori disszertáció készült. Hatását egy közelmúltban készített felmérés illusztrálja legjobban: eszerint a humán tudományok területén a leggyakrabban idézett szerzők sorában Northrop Frye neve Marx, Arisztotelész, Shakespeare, Lenin, Platon, Freud és Roland Barthes után következik.

Bár pályáján mindvégig hű maradt a torontói Victoria College-hoz, noha az elmúlt fél évszázad során számos amerikai és európai egyetemen volt vendégprofesszor és számos akadémia megtisztelő kitüntetését nyerte el. Könyveit olvassák és vitatják: vannak lelkes követői és harcoss ellenségei. Ám stílusának lebilincselő retorikáját még ellenfelei is elismerik.

Szellemének kisugárzó ereje a hazai intellektuális életre is megtermékenyítően hathat.

FABINY TIBOR